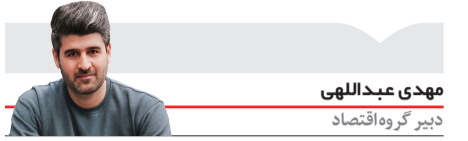

در ۲ سال گذشته سکانداران بانکی ایران ۱۲ اقدام موثر برای شفافیت نظام بانکی انجام دادند

بانک مرکزی بالاخره در اتاق شیشه‌ای نشست

مهدی عبداللهی
دبیر گروه اقتصاد

گسترده شدن حجم فعالیت بانک‌ها و موسسات مالی، افزایش تعداد ذی‌نفعان، مدیریت ریسک و همچنین گستردگی میزان اطلاعات نامتقارن، لزوم افزایش هرچه بیشتر شفافیت در سیستم بانکی را دوچندان می‌کند. بر این اساس، امروزه بانک‌های مرکزی در جهان شفافیت را جزء اولویت‌های اصلی برای تحقق چهارچوب و اثرگذاری سیاست پولی، برقراری ارتباط موثر با مردم و مسئولیت‌پذیری نظام بانکی در نظر می‌گیرند. در این راستا طی دو سال اخیر نیز اقداماتی در بانک مرکزی و وزارت اقتصاد انجام شده که در ادامه به ۱۲ مورد از آنها پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است گرچه در ظاهر به نظر می‌رسد ابلاغیه مجلس منجر به این شفافیت شده، اما باید توجه داشت در اغلب موارد، تکالیف قانونی مصوبات مجلس مورد کم‌توجهی قرار می‌گیرد و برای چندین سال اجرایی می‌شود؛ چرا که در هر بخشی از اقتصاد، ذی‌نفعان پرنفوذ و پرقدرتی وجود دارند که شفافیت را دشمن موقعیت‌های تعارض منافع خود می‌بینند و تا جایی که می‌توانند با سنگ اندازی، از ایجاد فضای شفاف جلوگیری می‌کنند. درخصوص اهمیت شفافیت ایجاد شده باید توجه داشت گرچه در سال‌های گذشته نیز الزامات قانونی برای شفافیت داده‌های عملکرد بانک‌ها درخصوص مواردی همچون تسهیلات به خود (تسهیلات اعطایی به کارمندان و شرکت‌های زیرمجموعه بانک‌ها و سهامداران) وجود داشت، اما اتفاقی که طی دو سال اخیر رخ داده در نوع خود کم‌نظیر است؛ چرا که انتشار داده‌های شفاف و با جزئیات منجر به شناسایی ذی‌نفعان پرقدرت تسهیلات بانکی شده و این موضوع در سالم‌سازی نظام بانکی، کاهش پرداخت تسهیلات بدون رعایت بهداشت اعتباری، افزایش بازگشت تسهیلات غیرجاری به سیستم بانکی و در مجموع سالم‌سازی نظام بانکی می‌شود.

۱۲ اقدام دولت برای شفافیت سیستم بانکی

بررسی‌ها نشان می‌دهد بانک مرکزی ایران در دو سال اخیر ۱۲ اقدام مهم در حوزه شفافیت انجام داده است. این اقدامات در دو حوزه کلی ۱. شفافیت تسهیلات و سپرده‌های بانکی ۲. شروع مجدد انتشار برخی آمارهای اقتصادی بوده است. درخصوص شفافیت عملکرد تسهیلات و سپرده‌های بانکی نگاهی به اقدامات بانک مرکزی نشان می‌دهد طی یک و نیم سال اخیر ۱۱ عنوان شفافیت آماری در این حوزه قابل مشاهده است. این موارد که با تصویب در قانون بودجه به بانک مرکزی ابلاغ شده بود، در کمترین زمان اجرایی شده که به صورت موردی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱- انتشار به موقع عملکرد تسهیلات پرداختی بانک‌ها با جزئیات:

درحالی که طی یک دهه اخیر اطلاعات تسهیلات پرداختی به بخش‌های اقتصادی در قالب عناوینی همچون ایجاد، تامین سرمایه در گردش و توسعه درج می‌شد، اما طی یک سال اخیر علاوه بر موارد بالا، تسهیلات پرداختی با عناوینی همچون تسهیلات قرض‌الحسنه، اشتغال قرض‌الحسنه، ایثارگران، قرض‌الحسنه بهزیستی، قرض‌الحسنه کمیته، قرض‌الحسنه سایر اشتغال، تعمیرات، جعاله تعمیر مسکن، خرید مسکن غیرنوساز، خرید مسکن نوساز، خرید کالای شخصی، خرید خودرو شخصی، قرض‌الحسنه ازدواج، قرض‌الحسنه ضروری، قرض‌الحسنه فرزندآوری و ودیعه مسکن نیز درج می‌شود. همچنین رقم تسهیلات دریافتی به تفکیک خانوار و نگاه‌های اقتصادی نیز از سال گذشته در اطلاعات تسهیلات پرداختی درج شده و همگی این موارد برای عموم مردم قابل مشاهده است.

۲- انتشار وضعیت تسهیلات اعطایی به شرکت‌های

دانش‌بنیان:

اتکا به اقتصاد دانش‌بنیان یکی از استراتژی‌های کشورها بوده

و در این میان چشم امید به نوآوری شرکت‌های دانش‌بنیان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف توجه به این شرکت‌هاست. در ایران نیز حدود ۱۲ سال از تصویب «قانون حمایت از شرکت‌ها و موسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات» می‌گذرد. نگاهی به عملکرد این شرکت‌ها و بررسی چالش‌های عملکردی آنها نشان می‌دهد در دو سال اخیر یکی از مشکلات و موانع این حوزه تامین مالی و نقدینگی بوده است. موضوعی که حالا با انتشار اطلاعات تسهیلات پرداختی به آنها مشخص شده تا حدود زیادی این مشکل از سوی نظام بانکی مرتفع شده است، به طوری که طی دو سال اخیر تسهیلات پرداختی سیستم بانکی به شرکت‌های دانش‌بنیان ۳٫۵ برابر شده است. آمارهای بانک مرکزی ایران نشان می‌دهد در ۱۲ ماهه سال ۱۴۰۱ نظام بانکی در مجموع ۱۷۷ هزار و ۴۱۰ میلیارد تومان تسهیلات به شرکت‌های دانش‌بنیان پرداخت کرده است که نسبت به ۱۲ ماهه سال ۱۴۰۰ رشد ۱۶۵ درصدی داشته است. همچنین در سال جاری نیز طی دو ماهه نخست به ۷۳۸ شرکت دانش‌بنیان در قالب ۲۳۷۳ فقره تسهیلات، معادل ۱۹ هزار و ۳۷۰ میلیارد

تومان تسهیلات پرداخت شده که رشد ۸۵ درصدی نسبت به مدت مشابه سال گذشته داشته است.

۳- انتشار تسهیلات کلان جاری و غیرجاری بانک‌ها:

۲۲ خردادماه ۱۴۰۰ بود که عبدالناصر همتی از کاندیداهای انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ در آخرین مناظره کاندیداهای انتخابات ریاست جمهوری، با ارائه لیست بدهکاران بانکی به اندازه ۹۰ هزار میلیارد وام گرفتند؛ من لیست ۱۱ نفر را همین الان به آقای رئیسی می‌دهم. آقای رئیسی اگر خواستند همین الان این اسامی را اعلام کنند. در آن زمان سیدابراهیم رئیسی رئیس قوه قضائیه بود و همتی با این اقدام ظاهراً قصد داشت توپ را در زمین رقیبش قرار دهد و تصورش این بود که رقیبش لیست ابردهکاران را اعلام نخواهد کرد و با این حساب، به اعتبار وی خدشه وارد خواهد شد. گرچه سیدابراهیم رئیسی در همان زمان اسامی را به رسانه‌ها داد، در ادامه نیز، یکی از مهم‌ترین اقدامات دولت سیزدهم، انتشار لیست تسهیلات کلان جاری و غیرجاری بالای ۱۰۰ میلیارد

تومان بوده که نشان داد دولت قصد دارد نظام بانکی را وارد فضای شفاف و شیشه‌ای کند. رفتار عبدالناصر همتی در آن مقطع نشان می‌دهد بانک مرکزی برای انتشار اسامی بدهکاران بانکی چه خط‌قرمزهایی برای خود ترسیم کرده بوده که حالا دولت فعلی از این خط‌قرمزها عبور کرده که در نوع خود اقدامی قابل تقدیر است.

۴- انتشار صورت‌های مالی بانک‌های دولتی:

ازجمله اقدامات مهم دیگر که وزارت اقتصاد با همراهی بانک مرکزی انجام داده‌اند، انتشار صورت‌های مالی بانک‌های دولتی است که دولت حسن روحانی انتشار برخی از آنها را از سال ۱۳۹۳ متوقف کرده بود. به اعتقاد کارشناسان، عدم افشای صورت‌های مالی این بانک‌ها باعث شده بود فشار دولت به بانک‌ها به‌ویژه در بخش تسهیلات تکلیفی قابل رویت و نظارت عموم مردم نباشد و ادامه آن می‌توانست بانک‌های دولتی را در شرایط بحرانی قرار دهد. اما حالا با انتشار صورت‌های مالی این بانک‌ها، مشخص شده بخش بزرگی از ناترازی این بانک‌ها از مسیر بودجه‌ریزی دولت است و خود این موضوع منجر به تصمیم‌هایی در برنامه

۱۲ اقدام دولت سیزدهم برای شفافیت در نظام بانکی کشور

ردیف	عنوان	وضعیت
۱	عملکرد تسهیلات پرداختی بانک‌ها و هدف از دریافت تسهیلات	انتشار به موقع و با جزئیات
۲	وضعیت تسهیلات اعطایی به شرکت‌های دانش‌بنیان	برای اولین بار
۳	تسهیلات کلان جاری و غیرجاری	برای اولین بار
۴	انتشار صورت‌های مالی بانک‌های دولتی	شروع مجدد انتشار
۵	تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط	برای اولین بار
۶	عملکرد تسهیلات قرض‌الحسنه فرزند	برای اولین بار
۷	عملکرد تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج	برای اولین بار
۸	تسهیلات امهالی و غیرامهالی بانک‌ها و موسسات اعتباری	برای اولین بار
۹	تسهیلات پرداختی به کارمندان بانک‌ها و موسسات اعتباری	برای اولین بار
۱۰	بند (س) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور	برای اولین بار
۱۱	تورم ماهانه و سالانه	شروع مجدد انتشار
۱۲	بهره‌گیری از اعتبارسنجی بانکی برای اعطای تسهیلات خرد	برای اولین بار

هفتم و بودجه سالانه برای کاهش سرریز ناترازی بودجه‌ای به بانک‌های دولتی شده است.

۵- تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط:

یکی از موارد قابل تأمل در شفافیت نظام بانکی، وضعیت پرداخت تسهیلات بانکی به اشخاص مرتبط با بانک است. با انتشار تسهیلات اشخاص مرتبط مشخص شد یک موسسه اعتباری و یک بانک خصوصی که هر دو به شدت ناتراز هستند، در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ تسهیلات کلانی را به اشخاص زیرمجموعه خود پرداخت کرده‌اند که این تسهیلات به جای پرداخت به بخش مولد اقتصاد ایران، صرف ساخت وسازهایی لوکس شده و عملاً ذی‌نفعان بانک و اشخاص مرتبط با بانک از منابع و عواید این تسهیلات بهره‌مند شده‌اند. نکته قابل تأمل اینکه در این دو موسسه و بانک، سهم اشخاص مرتبط از کل تسهیلات به ۶۰ درصد می‌رسد، موضوعی که در سال‌های گذشته برای هیچ ایرانی نبود. قابل رویت نبود اما حالا برای عموم مردم قابل دسترس است.

۶- عملکرد تسهیلات قرض‌الحسنه فرزندآوری:

۷- عملکرد تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج:

۸- تسهیلات امهالی و غیرامهالی بانک‌ها و موسسات اعتباری:

۹- تسهیلات پرداختی به کارمندان بانک‌ها و موسسات اعتباری:

در هفته‌های گذشته بانک مرکزی ایران اقدام به افشای اطلاعات تسهیلات دریافتی کارمندان، مدیران و اعضای هیات‌مدیره بانک‌ها کرد. این موضوع گرچه در سال‌های گذشته نیز در صورت‌های مالی درج می‌شد، اما آنچنان شفاف و قابل دسترس برای عموم نبود و این اقدام نیز منجر به شفافیت بیشتر این تسهیلات شده است. همچنین با ورود رسانه‌ها به مطالبه‌گری، بانک مرکزی نیز دستورالعمل‌های اعطای تسهیلات به کارکنان بانک‌ها را مورد بازنگری قرار داده و ابلاغ کرده است.

۱۰- عملکرد بند (س) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور:

بند «س» تبصره ۵ قانون بودجه مقرر کرده است اعطای اعتبار جدید به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی بدون دریافت وثیقه در قالب خط اعتباری یا اضافه برداشت، توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ممنوع است. نوع و میزان وثایق قابل پذیرش موضوع این بند توسط شورای پول و اعتبار تعیین می‌شود. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به‌صورت ماهانه میزان مانده خط اعتباری پرداختی به بانک‌ها و موسسات غیراعتباری غیربانکی را به تفکیک بانک و به‌همراه نرخ سود مدت بازپرداخت، وثیقه دریافتی و مقرره‌های بنای پرداخت خط اعتبارات در تازمانی خود در دسترس عموم قرار دهد. در همین خصوص بانک مرکزی ایران اولین مورد از افشای اطلاعات این بخش را که مربوط به بانک کشاورزی است، در وبسایت خود قرار داده است.

۱۱- انتشار مجدد داده‌های نرخ تورم:

بانک مرکزی ایران داده‌های نرخ تورم را که از آذرماه ۱۳۹۷ متوقف شده بود، مجدداً منتشر کرد.

۱۲- بهره‌گیری از سیستم اعتبارسنجی بانکی برای اعطای تسهیلات خرد:

اما مورد ۱۲ از اقدامات بانک مرکزی در راستای شفافیت نظام بانکی، بهره‌گیری از سیستم اعتبارسنجی بانکی برای اعطای تسهیلات خرد است. در این راستا دولت سیزدهم در دی‌ماه سال ۱۴۰۰ با توافق بانک‌های دولتی و خصوصی شده طرح پرداخت تسهیلات خرد بر مبنای اعتبارسنجی یا حداقل وثایق را در دو سطح تا ۵۰ تا ۱۰۰ میلیون در گام اول برای کارکنان، بازنشستگان و مستمری‌بگیران دستگاه‌های دولتی، عمومی، غیردولتی و شرکت‌های بزرگ عملیاتی کرد. در گام بعدی نیز این موضوع برای سایر مردم اجراء شد. براساس گزارش وزارت اقتصاد، از بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰ تا روز ۱۵ دی‌ماه ۱۴۰۲ یک میلیون و ۸۲۰ هزار و ۸۱۵ فقره وام تسهیلات خرد بر مبنای اعتبارسنجی به ارزش ۶۶ هزار و ۸ میلیارد تومان پرداخت شده است.

گزارش

رتبه ۲۳ ایران در صادرات تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته

بر اساس پایگاه داده یونیدو و گزارش شاخص عملکرد رقابت‌پذیری صنعتی ۲۰۲۲ تهیه شده است. میزان ارزش افزوده تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته (MHT) و میزان صادرات تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته از شاخص‌های مهم میزان تحقق اقتصاد دانش‌بنیان هستند و در شاخص جهانی نوآوری (GI) و «شاخص عملکرد رقابت‌پذیری صنعتی (CIP)» به کار می‌روند. ارزیابی محتوایی وضعیت ایران در شاخص‌های بخش عمیق و ارتقای فناوری طی سال‌های ۱۳۶۹ الی ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که: بیش از ۵۴ درصد از صادرات صنعتی ایران را محصولات منبع‌محور تشکیل می‌دهند و تنها حدود نیم‌درصد از صادرات ایران را صادرات محصولات صنعتی با فناوری پیشرفته تشکیل می‌دهند اما حدود ۳۲٫۵ درصد از صادرات صنعتی ایران متعلق به محصولات با فناوری متوسط است. بر این اساس شاید بتوان گفت مهم‌ترین ایراد در ساختار صادرات صنعتی ایران وابستگی آن به صادرات محصولات منبع‌محور است. سهم ارزش افزوده تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته ایران از ارزش افزوده تولیدات صنعتی از حدود ۴۱ درصد در سال ۱۳۷۹ به حدود ۴۵ درصد در سال ۱۳۸۹ افزایش یافته و تا سال ۱۳۹۹ این شاخص در همان حدود ۴۵ درصد باقی مانده است. بر این اساس می‌توان گفت در دوره ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۹ بهبود قابل توجهی در سطح فناوری تولید در ایران مشاهده نمی‌شود. جایگاه ایران در سال

دستر مطالعات انرژی، صنعت و معدن مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارشی با موضوع «بررسی جایگاه ایران در شاخص‌های تولید و صادرات محصولات با فناوری‌های متوسط و پیشرفته براساس داده‌های یونیدو (۱۳۹۹-۱۳۶۹)» به تحلیل جایگاه ایران در شاخص‌های تولید و صادرات محصولات با فناوری‌های متوسط و پیشرفته طی سال‌های ۱۳۶۹ الی ۱۳۹۹ پرداخته است. این گزارش با ارزیابی محتوایی وضعیت ایران در شاخص‌های تولید بیان کرده که ساختار تولید ایران به لحاظ ارتقای فناوری یا به عبارتی سهم ارزش افزوده تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته ایران از ارزش افزوده تولیدات صنعتی در دوره (۲۰۰۰-۱۹۹۰)، از حدود ۲۸ درصد در سال ۱۳۶۹ به حدود ۴۱ درصد در سال ۱۳۷۹ افزایش یافته است. سپس، در دوره بعدی (۲۰۱۰-۲۰۰۰) از حدود ۴۱ درصد در سال ۱۳۷۹ به حدود ۴۵ درصد در سال ۱۳۸۹ افزایش یافته، اما دوره (۲۰۲۰-۲۰۱۰)، تا سال ۱۳۹۹ این شاخص در همان حدود ۴۵ درصد باقی مانده است. بر این اساس می‌توان گفت ساختار تولید ایران در دوره ۱۳۶۹ الی ۱۳۷۹ از منظر فناوری ارتقای قابل قبولی یافته است، اما براساس این شاخص، در دوره ۱۳۷۹ الی ۱۳۹۹ بهبود قابل توجهی در فناوری تولید مشاهده نمی‌شود. این گزارش به‌منظور بررسی روند توسعه فناوری‌های متوسط و پیشرفته و جایگاه ایران در جهان طی سال‌های ۱۹۹۰ (۱۳۶۹) الی ۲۰۲۰ (۱۳۹۹)

ضروری است. این گزارش به‌منظور، رصد مساله‌یابی و ارائه تصویری از شاخص‌های بخش عمیق و ارتقای فناوری تهیه شده است، در این راستا، مهم‌ترین زیرشاخص‌های بخش عمیق و ارتقای فناوری در شاخص عملکرد رقابت‌پذیری صنعتی طی دوره ۲۰۲۰ برسی شده و دو شاخص جدید ارزش افزوده تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته سرانه و صادرات محصولات با فناوری متوسط و پیشرفته سرانه برای ایران و سایر کشورهای جهان محاسبه شد که براساس شاخص ارزش افزوده تولیدات با فناوری متوسط و پیشرفته سرانه می‌توان گفت که از سال ۱۳۹۱ رشد ارزش افزوده سرانه تولیدات با فناوری پیشرفته متوقف شده است. به‌طور خلاصه با توجه به جایگاه نامناسب ایران در شاخص‌های بخش عمیق و ارتقای فناوری اهتمام جدی سیاستگذاران باید به دو زمینه سیاستی معطوف شود:

- ۱- بهبود شاخص شدت صنعتی شدن که نیازمند شناسایی گلوگاه‌های هر حوزه صنعتی برای به‌روزرشدن و ایجاد تحول در ساخت و تولید است و بهره‌گیری از ظرفیت‌های فناورانه موجود یا قابل انتقال.
- ۲- بهبود ارتقای صادرات فناوری‌های پیشرفته از طریق ارتقای و استاندارد محصولات فناورانه صادراتی، شناسایی بازارهای هدف صادراتی و تمرکز بر محصولات فناورانه قابل صادرات در کنار رفع موانع اقتصادی کلان.